

İYİ BİR ÖLÜM

STEPHEN JENKINSON ile SÖYLEŞİ

Giriş

Ölüm gibi çoğu kişinin kaçındığı bir konu üzerine tefekkür eden, çalışan, yazan, konuşmalar yapan ve hatta bu konuda bir okulu olan Stephen Jenkinson [Leslee Goodman](#) ile yaptığı bu söyleşisinde üzerinde durduğu kültürümüzün ölüm fobisi, atalarımızla olan bağlarımız, niçin ölümün bir son değil armağan olduğuna dair görüşlerini olanca açıklığı ile paylaşıyor. Bizler de sevenleri ve merak edenleri için söyleşiyi Türkçe'ye kazandırmak istedik.

*Bu çeviri çok genç yaşta kaybettiğimiz **Berk Bingöl**'ün anısına, onu onurlandırmak için sevenleri tarafından yapılmıştır. [Berk'i tanımak isterseniz burayı](#) ziyaret edebilirsiniz.*

İyi Bir Ölüm: Stephen Jenkinson ile Söyleşi

Söyleşi Leslee Goodman tarafından Stephen Jenkinson Griefwalker belgeselinin İspanyolca gösterimi için Oaxaca, Meksika'dayken telefonla yapılmıştır. Söyleşinin [İngilizce orijinali](#) 30 Mart 2019 da The MOON magazinde yayınlanmıştır.

The MOON: Neden ölüm fobisi olan bir kültürde yaşadığımızı söylüyorsunuz?

Jenkinson: Çünkü öyleyiz. Çünkü bana öyle geliyor ki herkesin kendi yerine ve zamanına sadakatle şahit olma sorumluluğu var. Tanık olmaktan en az hoşlandığımız şeyler, genellikle çok daha fazla dikkat etmemiz gereken şeylerdir. Dolayısıyla, özellikle sorumluluklarımdan biri, ölüm konusu söz konusu olduğunda uyanık olmaktır, çünkü ölüm müessesesi dediğim alanda oldukça uzun bir süre çalıştım ve kültürümüzün ölmekle ilgili akla gelebilecek her türlü karmaşa ve kargaşayı içeren duruşunu, veya bir duruşunun olmamasını, ölümü düşünme isteksizliğini gördüm. Uzun yıllar boyunca, ölümle ilgili olarak yüzeyde kişisel ikilemler gibi görünen şeylerle rutin olarak uğraşmak zorunda kaldım. Gördüğüm şeyin, insanların ölüm fikri ya da gerçekleriyle kişisel ilişkileri, veya anılarıyla gerçekte çok az ilgili olduğunu anlamam biraz zaman aldı. Bunun daha çok, herhangi bir kültürdeki insanların ölüm anlayışlarını kendi oluşturmalarına kıyasla çok daha fazlasını miras aldıkları gerçeğiyle ilgiliydi. Bizim durumumuzda, bu miras ölüme karşı olağanüstü seviyede bir imtina ve ölüm korkusu biçimini alıyor. Bu durumu ben, kültürümüzün tartışılmaz ve çoğunlukla bilinçsiz bir şekilde ölüm fobisi vardır diye ifade ediyorum.

Ölümün hem popüler günlük medyanın ön sayfasını daha çok işgal etmesine hem de insanların günlük sohbetlerinde daha çok yer bulmasına karşın, görebildiğim kadarıyla, bu fobi azalmadı. [Ölüm Café](#) olgusu buna iyi bir örnek olacaktır. Bununla birlikte, eğer sorun ölüm hakkında konuşamamak olsaydı, o zaman ölümle ilgili her konuşma, onu ele alışımızı geliştirmeliydi; onu iyi yapma şansımızı arttırmalıydı; ve sadece iki yıl önce bile hayal edilemeyecek bir nevi neşe içinde bizi ölümlülüğün kapılarına teslim etmeliydi.

Bunu biraz şakacı bir şekilde söylüyorum çünkü, benim deneyimime göre, "onun hakkında kültürel koşullandırılmamızla ne kadar konuşursak", ölüm fobisi o kadar derinleşiyor ve görmesi o kadar zorlaşıyor. Ve özellikle ölüm zamanı yaklaştıkça daha da derine nüfuz

ediyor. Yani çelişki şu ki, sorun hiç bir zaman ölmekten bahsetmememiz değildi. Çıkamaz çok daha derin bir yerde; ölümden bahsederken ne söylüyoruz? Benim deneyimime göre bu durum değişmedi. Demek istediğim, ben sadece bir kişiyim ve her yere gitmedim veya herkesle konuşmadım. Yine de, benim eşliğimde yüzlerce insan öldü ve bunun gerçekleştiğini görme ayrıcalığına ve sorumluluğuna sahip oldum. O dönemde faydalı olmaya çalışıyordum ve kullanabileceğim kaynakların beni ya ölüm fobisine razı olmaya ya da ona meydan okumaya zorladığını fark ediyordum. Ona karşı çıkmayı tercih ettim. Belki de benden bu konuda sizinle konuşmamı istemenizin nedenlerinden biri budur.

The MOON: Ama ölüm korkusu makul sayılmaz mı? Batı bilimine göre, ölüm sonuçta ölümcül.

Jenkinson: Elbette ölmekten korkmak anlaşılır bir şey. Ve eğer hepsi bu olsaydı, o zaman korku, ölüme yaklaştığımızda mücadele ettiğimiz şeyin bir parçası olurdu. Yine de tüm hikaye bu olmazdı. Makul korkular mantıklıdır çünkü olayların düzeni içerisinde uygun oranda yer kaplarlar. Bu yüzden ölümden korkmanın anlaşılır olduğu konusunda size kısmen katılıyorum; daha ziyade, ölürken kullanabileceğimiz daha geniş bir duygu dağarcığımız olduğunu öne sürüyorum. Örneğin ölmemeyi dileyebiliriz ya da ölüyor olduğumuz için ağıt yakabiliriz. Korku ile sınırlı kalmamıza gerek yok, ki korku sadece belli bir aşamada işe yarıyor.

Ne demek istediğime dair bir örnek vereceğim. Bu tür söyleşilerde oldukça rutin bir şekilde, görüşmeci bana "Yani çok fazla ölüm gördünüz" der ve ben de "Evet, gördüm" derim. Sonra görüşmeci, "Öyleyse kendi ölümünüzü hayal etmiş olmalısınız" der ve ben de "Kesinlikle haklısın" derim. Mülakatı yapan kişi, "Öyleyse, o zaman bu sizin için sorun olmayacak" diye devam eder.

Ancak bu akıl yürütme geçerli değildir. Başka bir deyişle, kötü ölümler de dahil olmak üzere, benim kadar çok ölüm görmüş olmak, sanki sıradan bir şeymiş gibi ölümü kabul etmem için hiçbir ahlaki zorunluluk getirmez. Daha çok ölüm gördükçe, yaşamının ne kadar heyecan verici ve alışkanlık yapıcı olduğunu daha çok keşfettim. Özellikle bu kadar çok ölüm görmenin sonucunda, yaşama son derece fazla bağlandım.

Öte yandan, eğer ölüme maruz kalmak travmatik olsaydı ve kaçınılmaz olarak sizi korkmaya zorlasaydı, muhtemelen röportaj yaptığınız en fazla travma geçirmiş, en korkulu kişi ben olurdu. Ama değilim. Mesele şu ki, bu seviyede insan ıstırabına ve ölümüne maruz

kalmanız, sizi ondan korunmaya veya ona mağlup olmaya mecbur bırakmaz. Bunun yerine, bunu bana bahşedilmiş günleri bir tür derinlik, hassasiyet ve sadakatle yaşamaya davet olarak deneyimledim; eğer gördüğüm tarzda bir ölüm görmemiş olsaydım, buna asla ulaşamayabilirdim. İçerde bir yerde ölmekten korkuyor muyum? Tabii ki korkuyorum. Ama eğer hissettiğiniz tek şey makul bir ölüm korkusuysa, ve bu da, tam anlamıyla aşamayacağınız bir tür sürekli korkuya dönüşürse, bu durum ölümün gerçekleri ile değil daha çok ölüme yüklediğiniz anlamla ilgilidir. Ve bu da, son cevabımda bahsettiğim kültürel dağarcıkla ilgilidir.

“Ölümden kaçınmak yerine, bunu bana bahşedilmiş günleri bir tür derinlik, hassasiyet ve sadakatle yaşamaya davet olarak görüyorum”

The MOON: Ölme korkusunun evrensel olarak geçerli bir insani özellik olmadığını söylediniz çünkü ölümden korkmayan bazı kültürler var. Ölüme karşı bizimkinden daha sağlıklı bir tutuma sahip bir kültür örneği verebilir misiniz?

Jenkinson: "Tutum" kelimesini kullanmazdım, bu oldukça üstünkörü ve ölüme yüklediklerimize dair çok derin bir anlayış değil. Alıntı yaptığınız yorum *Griefwalker* filminden ve maalesef ifadenin tamamını yansıtmıyor. Bununla anlatmak istediğim şudur: Eğer ölüm korkusunu, ya da neredeyse nevrotik biçimde ölümden kaçınmayı, "sadece insan olmanın bir parçası" olarak anlarsak, iki şey olur. Birincisi, "insan" tanımına giren herkesin benzer şekilde sıkıntıda olduğunu ve ölüm nedeniyle karamsarlaştığını varsayıyoruz ki bu kesinlikle doğru değil. İkincisi, insan doğasının ölüme maruz kalmakla veya ölümü tefekkür etmekle ya da ölüme yaklaşmakla bozulduğudur. Benim görüşüme göre, bu da son derece yanlış. Sağlam bir kültürde düzgün ölmek, insanlığınızın kemalinin ortaya çıkması için bir fırsattır - belki de en parlak fırsattır. Ölüm, sizin mahvoluşunuz olmaktan çok, insanlığınızın bir gösterisi olur. Ben böyle ifade ederdim.

Bu anlamda bizden beklentisi muazzam, belki de kişisel ve kültürel hayatımızın ölümümüze gelmeden önce bizden beklediğinden fazlasını istiyor. "Belki" bile dememeliyim, çünkü kesinlikle gördüğüm bu. Bakımımıdaki insanlar, ölümün onlardan beklediği derinlik ve yoğunluk seviyesinde mücadele etme ve bu seviyede yaşama konusunda çok az deneyime sahipti. Ne yazık ki, ölmeye bir tür amatör olarak geldiler, anlıyor musunuz? Bunun nedeni, Kuzey Amerika'daki baskın kültürde, insanların rutin olarak, günlük sıradan yaşamlarının olağan akışına, günlerinin sayılı olduğu anlayışını ve gerçeğini yerleştirmelerini isteyen pek bir şey olmamasıdır. Bir tüketim kültüründe bu düşünceye müsamaha gösterilmez. Günleriniz sayılıysa, satın alma gücünüz sınırlıdır. Böylece ölüm belki de ilk kez sizin komşularınıza, arkadaşlarınıza, ailenize ve kendinize derinden ve derin bir şekilde mevcut görünmenizi sağlar ve belki de, eğer bu yolda ilerlemeye istekliyseniz, sizi atasal ve kültürel olarak gözeten atalarınıza ve tanrılara da mevcut görünmenizi sağlar. Bu, önceden ölümle ilgili herhangi bir deneyimin olmamasının bir sonucudur. Ölümümüzün varlığını derinlemesine düşünmek ve onunla arkadaş olmak için aslında ölümcül bir hastalığın tanısına ihtiyacımız yoktur ama çoğumuz böyle bir şeyi bekleriz.

The MOON: Bize insanlarını bizimkinden daha iyi ölüme hazırlayan bir kültür örneği verebilir misiniz?

Jenkinson: Verebilirdim, ama vermeyeceğim çünkü bunu daha iyi yapan bir yerin adını, o yeri kaçınılmaz yağmalanmadan koruyarak nasıl vereceğimi bilmiyorum. Kuzey Amerika'nın egemen kültüründen gelen insanların böyle bir yere getireceği çaresizliğe ve bunun sonucunda yıkılmasına karşı o yerleri savunmaya çalışmak için elimden gelenin en iyisini yapmayı tercih ederim. Ayrıca bana öyle geliyor ki, hepimiz hayatın zorunlu unsurlarının birçoğuna son derece düşmanca olan bir yerde ve zamanda doğduğumuzu kabul etmek için belirli bir sorumluluğu paylaşıyoruz. Belli ki ölmek ve ölüm bu unsurlardan birisi. Bu samimiyetsizlik nedeniyle, bana göre daha derin sorumluluğumuz, bir başkasının bu konulardaki başarılarını bir tür "kolay çıkış" olarak benimsemekten ziyade, bu konularda nasıl bu hale geldiğimizi öğrenmektir. İçinde bulunduğumuz gerçek hayattan nasıl kırılğan bir şekilde saptığımızı öğrenmek yerine, çoğumuz sadece daha sağlam bir kültürün işini yapma şeklini dilenme, ödünç alma veya çalma eğilimindeyiz. Bizim yükümlülüğümüz evimizde kalmak ve evimizi öğrenmek ve nasıl aramızdaki hale dönüştüğünü anlamaktır.

The MOON: Bunu nasıl yapabiliriz?

Jenkinson: Yemek tarifi yapan kişi ben değilim [gülüşmeler]. Bunu 20 saniyede söyleme zorunluluğum yok. Ayrıca, sen ve ben konuşmaya başladığımızdan beri bu soruyu cevaplıyorum. Onun etrafında konuşmuyorum; şu sorunun mevcudiyetinde konuşuyorum, "Ne yapmalı?" Bu soruları yanıtlarken sizinle birlikte ölümün benden beklediği ve sizin de sorduğunuz asıl çalışmayı yapıyorum.

"Onunla" yani ölümden kültürel olarak kaçınmamız ile ilgili yapılacakların "sırrı", kendimizi bu noktaya nasıl getirdiğimizde bulunabilir. Size tipik bir peri masalından bir örnek vereceğim. Birçoğu şuna benzer: Evin penceresinin dışında bir tür çöp yığını veya kül çukuru var. Birisi eve değerli olduğunu düşündüğü bir şeyi getirir, ama evdeki başka biri bunun değerli olduğunu düşünmez ve onu pencereden dışarı çöpe fırlatır. Bakın bakalım ertesi gün ne olacak? O sihirli fasulyeler 25 metre boyunda gökyüzüne doğru uzarlar. Şimdi, ben bu tarifi uydurmuyorum. Bu birçok hikayede var. Tüm bu eski peri masallarının bize fısıldadığı şeylerden biri de, çöpe attığınız o yığınlarda altın saklı olduğudur.

Bu anlayışı alır ve şimdi bahsettiğimiz şeye uygularsanız ne elde edersiniz? Belki şöyle bir şey elde edersiniz. Tüm ölümden kaçış yollarımızda, belki öğreneceğimiz bir şeyler vardır. Sadece "Yapma" değil, daha da önemlisi, "Vay canına, nasıl olur da nefret ve korkuyu ve ölmeyi reddetmeyi, ölmenin iyi bir yolu zannettik?" Aslında bu hale nasıl geldiğimizi daha fazla merak ederek gizemin içine davet ediliriz. *Şu anda* ölüm konusunda önümüzdeki yapılması gereken çalışma bu gibi görünüyor; sadece ölme zamanımız geldiğinde değil. Yazdığım reçete "Bunu yapma" veya "Başka bir yere git ve orada öl" değil. Daha ziyade, reçete "Yoksulluklarımızı anlamayı öğrenin" şeklindedir, çünkü öğrenmenin bir yerinde altınımızın gizli olduğundan şüpheleniyorum.

The MOON: Bulduğumuz yere en azından kısmen atalarımızla olan bağımızı kaybettiğimiz için mi geldik?

Jenkinson: Evet, tamamen. Daha fazlasını söylememi ister misin?

The MOON: İsterim [gülüşmeler].

Jenkinson: Tamam. Mükemmel. Ne tür bir uzak kültürel gelenekten geldiğini bilmiyorum ama şahsen ben görünür geçmişimde genel olarak Kuzey Avrupa'danım. 1500'lerin başında

başlayan ve muhtemelen oldukça yakın zamana kadar devam eden süre boyunca, benim gibi, şimdi Kuzey Amerika dediğimiz kıyılara vuran mavi gözlü ve açık tenli insanların çoğu, bizim buraya gönüllü olarak geldiğimiz düşüncesiyle büyüdüler. Gelecek bir yerimizin olması harika değil mi? Ve neredeyse boş olması ve kimsenin ona sahip olmaması harika değil mi? Ve kendimize küçük bir yer açmak için gerçekten çok fazla korkunç şey yapmak zorunda olmamamız, ki çok da küçük olmadığı sonradan ortaya çıktı. Aslında, tüm gücü elimize aldık ve bu üzücü, ama - tamam, peki ben Kuzey Amerika'nın kuruluş hikayesinin bu yeniden anlatımıyla nereye varmaya çalışıyorum? Söylediğim şey şudur: Hikayenin başlangıcı öyle görünüyor ki daha yeni yeni, kıtadaki bana benzeyen insanlar tarafından tanınmaya ve itiraf edilmeye başlandı. Yine de hikayenin bir arka planı var ve bu konuda hiç kimsenin ağzını açıp bir şey söylediğini duymadım, şöyle devam ediyor:

Tüm bu insanlar anavatanlarını, köylerini terk ettiklerinde, revizyonist tarih ne derse desin çoğu bunu isteyerek yapmadı. Çoğumuz buraya bir şeyden kaçtığımız için geldik; aslında, korkunç birçok şeyin bir birleşiminden. Ortaçağ ve Rönesans Avrupası, on binlerce insan için korkunç bir ortam yarattı. Kaçma imkanı olan insanlar kaçtı. Ve bugün revizyonist tarih, özgürlüklerini aradıklarını ve buraya özgürlüğü seven insanlar olarak geldiklerini söylese de, buraya geldiklerinde kesinlikle özgürlüğü seven insanlar gibi davranmadılar. Hikayenin sürekli olarak dışarıda bırakılan üzücü kısmı ise, buraya geldiğimizde, geride çok fazla şey bıraktığımız ve onlarsız yaşayamayacağımız ortaya çıktı. En azından, onlarsız yaşayıp kültürel olarak akli başında kalamazdık.

Geride bıraktığımız ve asla geri dönmediğimiz şey, ölümlerle canlı bir ilişki içeren bozulmamış bir kültürel yaşamdı. Olan buydu. Kuzey Amerika bugün bildiğimiz egemen kültürel işleyiş haline geldiğinde bizim için “ölü” diye bir şey yoktu. Atalar diye bir şey yoktu. Bununla birlikte, ölü olarak adlandırılan yaşayan atalardan, ritüel ve törensel yaşamınızın size getirdiği şimdiki atalardan yoksun olarak büyürseniz ve birkaç nesil boyunca bu şekilde yaşarsanız, kişinin kendi ölüm zamanı geldiğinde, sahip olduğunuz en büyük korkunun acı ve ıstırap olmamasına neden birisi şok olsun ya da şaşırınsın ki. Sahip olduğunuz en büyük korku, iz bırakmadan ortadan kaybolmaktır, çünkü bana sık sık söylendiği gibi, “Kime ölüyorum? Beni bekleyen var mı? Beni biliyorlar mı?” Öğrenmemiz gereken “yoksulluk” ile kastettiğim bu. Bunları öğrenmek istiyorsak, bizi öğrenmekten alıkoyan kapalı, anlaşılmasız bir kitap değil. Onları - atalarımızla olan ilişkilerimizi kaybettiğimizi - öğrenmek üzücü ama işin gerçeği şu ki, Kuzey Amerika'daki her bireysel ölüm korkusunun altında atalarımızla - insanlarımızla, ailelerimizle kişisel bir bağın tamamen yokluğu yatıyor. Çoğu insanın

yatıştırıcılar etkisinde, ağızları bir karışık ve salyaları akarken ölmesi şaşırtıcı değil. Ve bunun neden böyle olduğu ile ilgili düşüncem böyle.

The MOON: Söyleşilerinizden birinde, atalarımızın Kuzey Amerika'ya gelmeden de önce kendi atalarıyla bağlarını nasıl kaybettiğine dair özellikle dokunaklı bir hikaye anlattığınızı duydum. Burada tekrar anlatır mısınız? (Onlara - ölüm acısı üzerine - "Mesih'i kabul ederek atalarının olmayacağı cennete gitmek" veya atalarına ve putperest dinlerine bağlı kalmak arasında seçim yapmaları söylendi.)

Jenkinson: Bana öyle geliyor ki tüm inanç değişimleri zorla oluyor ve sadece dini türden değişimler değil. Bu özellikle, kişisel ruhunuzun esenliği ile bu dönüşümden önceki atalarınızın soyundan gelen herkese karşı kültürel olarak dayatılan sorumluluklarınız arasında seçim yapmaya zorlandığınızda belirgindir. Çoğu zaman, geldiğiniz kişileri terk edecek kadar mecbur kalırsınız, kandırılırsınız, utanırsınız veya hakarete uğrarsınız. Bunu başkalarına yapmış olan insanların cevaplaması gereken çok şeyi vardır. Unutmayın, yeni çağ rahipleri (druidler) ve diğerleri de Hristiyan atalarına ihanet etmeye hevesli görünüyorlar. Yani bu harekette de kurtarıcı hiçbir şey yok.

The MOON: Peki ya şimdi, İsa'nın ve Cennetteki tüm sevdiklerinin yanına giden "ölenler"?

Jenkinson: "Peki ya?" tam bir soru değil. Sanırım benden İsa meselesine ilişkin fikrimi öğrenmek istiyorsun. Harvard İlahiyat Okulu'ndan teoloji alanında yüksek lisansım var, bugünlerdeki değeri ne olursa olsun. Bu çok yetersiz ehliyetimle size şunu söyleyebilirim: Bahsettiğiniz tarihi kişiye aşinayım ve bize söylediklerinin ya da söylediği düşünülenlerin açıklamasını veren yazılı kaynakların tümü olmasa da çoğuna aşinayım. Hayatımın birkaç yılı boyunca bu kaynakları sadakatle inceledim. Ama ölümle ilgili her şeyin "Mesih" kısmını ve bana sorduğunuz soruda kastettiğiniz her şeyi biliyormuş gibi yapmıyorum. Yani bu konularda konuşacak en iyi kişi ben değilim. Kendime bu dünyada, bu hayatta çalışma görevini verdim ve buradan sonrasında ne olursa olsun, muhtemelen buna herkes kadar ben de şaşıracam.

The MOON: Bir “sonrası” *olduğuna* inanıyor musunuz? “Ölüme yakın deneyimler” hakkında okuduğum kadariyla, insanların inançları “diğer tarafa geçerken” kiminle karşılaştıklarını etkiliyor gibi görünüyor. Dindar olmayan insanlar bile sevgi dolu bir varlıkla karşılaştıklarını anlatıyorlar.

Jenkinson: “Sonrası” çok fazla konuyu, çok geniş bir zamanı kapsıyor. Bu konuda kesin bir şekilde konuşan birine güvenilmeyeceğini söyleyebilirim. O zaman, bilgeliğin sık sık geri çevrildiği “inançlar” diyarında olursunuz. Ama benim için bu, Noel sabahı günün ilk ışığından hemen önce ahşap merdivenlerde oturup, aşağı inebileceğim ve bir önceki gece ortaya çıkanların gizemine adım atabileceğim anlamına gelen evdeki yaşam belirtilerini bekleme deneyimine benzetilebilir. Merdivenlerdeki o anlarda, her haliyle göğüs kafesimi yırtan bir vecd hali , vücudumda zar zor hakim olabildiğim parıltılı bir mevcudiyet olurdu. Belki sonrasında olan şey budur.

The MOON: Vay canına. Bunu paylaştığınız için teşekkürler. Eğer bu bana olsaydı, yaşamda fiziksel deneyimimizden daha fazlası olduğuna dair bir kanıt olarak görürdüm.

Griefwalker’da insanlar ölürken onları korkutan şeyin, geride bıraktıklarının yani hala bu dünyada kalan insanların kendilerini “taşımayacakları” olması diyorsunuz. Bununla ne demek istediniz? Ölülerimizi nasıl daha iyi taşıyabiliriz?

Jenkinson: Atlantik’i geçerken atalarımızla olan ilişkilerimizi geride bırakmakla ilgili cevabım, ölülerimizi nasıl *taşımadığımızı* anlatıyor. Bence insanların bu kadar çaresizce ölmelerinin sebebi, kendilerinden önce gelen ve bir şekilde onlara özen gösterebilecek herhangi biri olduğuna dair hiçbir inançlarının olmaması. Bu, “ölüleri taşımak” için tamamen yaşayanlara güvenmeleri gerektiği anlamına gelir. Ve sonra ölmek üzere olan insanlar daha genç ve sağlıklı olduklarında *kendilerinin* ne yaptıklarına bakarlar. Kendi ölülerleriyle ilgili ne yaptılar? Ölen kendi aile üyelerinin iz bırakmadan ortadan kaybolmamaları için uğraştılar mı? Ölmekte olan bu insanların büyük kısmı, ölülerini hatırlamak için gerçekte *hiçbir şey* yapmadıklarını fark ederler. İz bırakmadan kaybolmasınlar diye. Günler, haftalar, hatta aylar boyunca onları bir an düşünmeden, hiçbir ritüel yapmadan ya da yaşayanlar yerine ölümler için niyet edilmiş herhangi bir şey yapmadan yaşadılar. Ölüm müessesesindeki görevimde her gün gördüğüm sonuçlardan biri, insanların en büyük korkusunun aynen filmde de söylediğim gibi olmasıydı: Ölenlerin geride bıraktıkları, neredeyse bu ölüm hiç yaşanmamış gibi devam edecekler. Bu

Amerika'da gözleyebileceğiniz bir gerçektir. Biz yaşayanlar, ölülerimize özen göstermek için hiçbir şey yapmıyoruz.

The MOON: Size yakın birini kaybettiniz mi?

Jenkinson: Kaybetme sözünü kullanmıyorum. Her şeyden önce "kayıp" ihmal edilmiş bir görevi ifade eder. Hiç saatinizi kaybettiniz mi? Veya cüzdanınızı? Cüzdanın ne yaptığını mı tarif ediyorsunuz? Tabii ki hayır. Cüzdan hiçbir şey yapmadı; *sen* yaptın. Sen onu yanlış bir yere koydun, veya nereye koyduğunu unuttun, ya da düşürdün ve fark etmedin. Peki, birinin ölümünü tanımlamak için kullanabileceğimiz tüm kelimeler arasında, bu kullanımı en kolay olandır, değil mi? Aynı zamanda gerçeklikten en fazla kaçınmanın yollarından biridir.

“ ‘Ölmek’ kelimesinin yanlış bir tarafı yok. Önem verdiğim
birisi öldü ve bunun bir sonucu olarak, *ben kayboldum*. ”

The MOON: Ama biz önemseydiğimiz birinin fiziksel varlığını *kaybettik*.

Jenkinson: Bu doğru, ama aynı zamanda fiziksel varlığının o kişiyle olan ilişkiniz boyunca her zaman sizinle olmadığını da düşünün. Bazen oradaydı ve bazen yoktu. Ama birdenbire, kayıp sözü devreye giriyor çünkü bu kaybı nihai olarak adlandırıyoruz. Şimdi "kaybetmek" kelimesi uyuyor gibi görünüyor, ancak onlarla olan ilişkimiz boyunca onları ara sıra kaybediyorduk zaten. Peki ben hangi sözü kullanıyorum? "Ölmek" kelimesinin yanlış bir tarafı yok. Önem verdiğim birisi öldü ve bunun bir sonucu olarak, *ben kayboldum*. Belki bu biraz daha doğrudur. Ne demek istediğimi anlıyor musun?

The MOON: Evet.

Jenkinson: "Birini kaybettim" dediğinizde, duygusal ve ruhsal görevin muazzam derecede ihmal edildiğini tanımlıyorsunuz, bunun sonucu yolunuzu kaybetmenizdir - sizin yaptığınız bir şey yüzünden değil, başka birinin yaptığı bir şey yüzünden: O öldü. Ne garip bir sıralama. Gerçek şu ki, bir başkasının ölümü seni hayatından tamamen koparttı. Yani açıkçası bu bir gizem. Yapılabilecek tüm gözlemlerin ötesinde, ölüm çok gizemlidir. Bana öyle geliyor ki, diğer insanların ölümü bizim için kendi ölümümüzden çok daha derin olabilir ve belki de bu oldukça yerinde bir şey çünkü diğer insanların varlığı bizim için kendi varlığımızdan daha büyük öneme sahip.

The MOON: Evet.

Jenkinson: Bu yüzden ağır ve güçlü sözcükleri seviyorum: Ölmek, ölüm, vefat, ayrılık, bunun gibi sözler. En azından insanlar neden bahsettiğinizi anlıyor. "Geçiş" ne biçim bir kelime allah aşkına? Ya da "ölüm sarmalını geçmek"? Komedi skecinde miyiz?

The MOON: Bizim kültürümüz de oldukça şiddetli. Şiddetimizin ve ölüm fobimizin ilişkili olduğunu düşünüyor musunuz?

Jenkinson: Bu iyi bir soru. Bu konuyu cevaplayarak düşüneyim.

Yolda yürürken "özçekim" yapan insanlar tarafından kişisel mahremiyetimin sürekli olarak ihlal edildiğiyle ilgili bir bülten yazdım. Bu davranışlardan nefret ediyorum. Bunun hakkında yazdım ve bültene "Nişan al, Ateş et, Tekrar et" adını verdim. Bana yaptıkları da tam olarak bu. Dikkat ediyorsanız, bunu size de yapıyorlar. Ve her köşede kapalı devre kameralar? Bunu sana da yapıyorlar.

Bununla birlikte, bazı okuyucular başlığı fotoğrafçılıkla ilgili olarak değil, silahlarla ilgili olarak okudu. Bir kadın, "Ben bir Amerikalıyım" diyerek kendini açıkladı, ki bu bir açıdan mantıklı olabilir, çünkü belli ki bu oradaki silah kültürüyle ilgili. Ve silahlanmak da bir "hak"tır, ki bunu da anlamak zor. Her neyse, özellikle kentsel ortamlarda, "rastgele şiddet" nedeniyle sabah işe giderken gece eve dönüp dönemeyeceklerini merak eden insanlar olduğunun farkındayım. Gerçek şu ki, çoğumuz bu şekilde ölmüyoruz. Çoğumuz öngörülebilir bir şekilde, zamanında, ani olmayan bir şekilde ölüyoruz. Yine de, ölümden çoğunlukla sanki bir pusu ya da suikastmış gibi bahsedilir.

Böyle bir dil kullanmak yardımcı olmuyor. Kullandığımız dil ile ilgili daha düşünceli olsaydık, ölmenin ne olduğunu anlamamıza yardımcı olabilirdi. Asil bir şey. Sağlıklı, mutlu olduğunuz ve sevdiğiniz insanlarla birlikte olduğunuz zamanlar da dahil olmak üzere hayatınız boyunca ölüme yaklaşabilirsiniz. Maalesef insanlar "Ölmeyi düşünmek için iyi bir neden olana" kadar bekleme eğilimindedir. Tatlım, sana ölümü düşünmen için iyi bir neden vereceğim: Öleceksin. Yetişkinseniz, hayatınızı sona erecek gibi yaşamak mecburiyetiniz var. Ve bunu yaparsanız, çevrenizdeki tüm insanlar sonların neye benzediğini öğrenir. Ama baskın kültürle işbirliği yaparak az çok istediğiniz kadar uzun ya da sonsuza kadar, artık hangisi önce ise, yaşayacağınızı düşünüyor gibi yaparsanız, o zaman yaptığınız şey çevrenizdeki genç insanlardan gerçek bir insanın ölme zamanının gelmesinin neye benzediğini görme şansını çalmaktır . Kaçınma hakkınızı kullanarak aslında bir hırsız olursunuz. Kabul ettiğiniz sorumluluklar dışında hiç kimseye karşı hiçbir sorumluluğunuz yokmuş gibi hayatınız hakkında pervasızca hareket etme hakkınızı kullanırken diğer insanların hayat derslerini onlardan çalan bir hırsız. Sizinle bu konular hakkında konuşmayı kabul etmemin temel nedeni, bununla ilgili bir şeyler yapmaya çalışmak için bir şans daha olmasıdır.

The MOON: Aslında bahsettiğim şey bizim —Amerikalıların — başkalarının ölümüne sebebiyet verme eğilimimizdi. Kendi ölümümüzle yüzleşemememizin bunu başkalarına yansıtmamıza neden olup olmadığını merak ediyordum - daha çok Viktorya döneminin her türden tuhaf fetişte su yüzüne çıkan seks baskısı gibi.

Jenkinson: Şiddet cinayetten çok daha yaygındır. Her büyüklükteki her şehirde sürekli ortaya çıkan alenen cisimleşen ruhsal şiddetin derecesi, işe giderken bu şeylere katlanabilmek için gereken duyarsızlaştırma, birçok insanın işinin yozlaşma kültürüne çok da kapalı olmayan bir şekilde katkıda bulunmasının derecesi... bunlar günlük olaylar. Çoğu insanın her gün yanlarında taşıdıkları kişisel cihazlarla bunlara yardım ve yataklık edilir. Kelimenin tam anlamıyla halk kargaşasını tetikte bekliyoruz. Bunlar ruhtan ödün veren, ruhu paralayan şeylerdir ve sürekli oluyorlar. Bunu kullandığınız psikodinamik terimlerle düşünmedim, ama orada bir şey yakalamış olabilirsiniz.

The MOON: "Karşılıklılık" kelimesini kullandığınızı duymuyorum, ama bu anladığım kadarıyla çoğu yerli kültürün temel ilkesidir. Ancak, ben sizin hayatı ölümün yenilediğini söylediğinizi duydum. Bundan biraz daha bahseder misiniz?

Jenkinson: Elbette. Her şeyden önce, kullandığımı duymadığın bir sürü kelime var, tamam mı? Aslında, İngilizcedeki kelimelerin çoğunu kullanmadım, bu yüzden bu tek başına bir şey ifade etmiyor, tamam mı? [gülüşmeler]

Muhtemelen "karşılıklı besleme" ya da karşılıklı beslenme anlayışına daha yakın bir ifade kullanacağım. Beslenme, muhtemelen evrenin bu köşesini bir arada tutan yapıştırıcıdır. Bu sadece duygusal bir gerçeklik ya da bir tür bulanık duygu değil; gözlemlenebilir. Ben çiftçilik yapıyorum ve çiftlik sana bunu her gün öğretiyor. Çok basitçe ifade etmek gerekirse, şöyle: Canlı olan her şey "alır", ister bitki, ister hayvan veya insan olsun, hepimiz alıyoruz. Her gün yemek yemeliyiz. Umarım bir noktada, aldığın her şeyin onu aldığın için öldüğünü görebilirsin. Ölüm seni besleyen şeydir. Hayat seni besleyen şey olsaydı, yediğin şey yerde ya da tarlada hala canlı olurdu. Ama bunun yerine sindirim sisteminde. Seni hayatta tutmak için öldü. Tabii ki bu aynı *İsa örneğindeki* gibidir¹. Gözlemlenebilir gerçeklik şudur: Hayatı devam ettiren ölümdür. Ve senin "alan" olarak sonun ölümle olur ya da öyle olmalıdır. Ölüm sonunda geri verdiğin zamandır. Senden önceki her ölüm, muhtemelen bir şekilde yaşamana katkıda bulunan bir ölümdü. Savaş veya felaket zamanlarından bahsetmiyorum; sıradan hayattan bahsediyorum; yemekten bahsediyorum.

Ancak, beslenme hakkındaki bu anlayışı alın ve Batılılar için yaşam tarzımızın olağanüstü bir şekilde "almak üzerine" olduğunu fark etmek üzere onu biraz genişletin. Bazılarımız bu gerçeğe uyanıyor ve daha çoğumuz farkına varsak harika olur.

Asıl nokta: Hayatta olduğunuzda "almanız" gerekiyor. Almanız ahlaki bir sorun değil. Batı'da aldığımız kadar çok almasaydık iyi olurdu, orası kesin. Ama hayattayken almak ahlaki bir sorun değil. Bununla birlikte, ölmek ve almaya devam etmek ahlaki bir sorundur, size hizmet edilmesinde ısrarcı olmaya devam etmek, her şeyi kendi beğendiğiniz şekilde istemeye devam etmek, benim deneyimime göre çoğu Batılı insan bu şekilde ölür. Ölümünüz, yaşamlarımızın büyük besleyici varlığı olan Dünya'ya tam anlamıyla katılma şansınızdır. Dünyanın hayatı canlı tutma gücüne katkıda bulunma şansınızdır. Anlaşma böyle. Bundan vazgeçtiğinizde, o titanyum tabutlardan biriyle gömüldüğünüzde, ya da

¹ Jenkinson burada İsa'nın kendi kanı ve etinin sofradaki şarap ve ekmeğe benzer biçimde ona inananlar için feda olmasını istediği yemeğe referans vererek beslenmedeki döngüsellliği vurguluyor. Ç.N.

bunun gibi şeyler olduğunda, derin sonuçlardan biri döngüden çıkman olur. Karşılıklılık olmaz. Ölmekte olduğun gerçeğinden nefret edersin. Küskünsündür. Kızgınsındır. Son olarak, uyuşturulursunuz, sakinleştirilirsiniz. Bu durumda artık karşılıklılık kalmadı, değil mi? Bu, sonunda artık şehri terkeden gösteriye katılmayı reddetmektir; seni eğlendirmek için şehre gelen gösteriye değil. Ortaya koyduğum husus, talebim, ölümümüzün bizim şansımız olduğunu hayal etmektir - geri ödeme yapmak ya da ödeşmek için değil - sadece mücadeleye, hayatın alma tarafından biraz daha fazla hayatın verme tarafında yer alarak tekrar katılmak için bir şans.

“ Ölümümüzün bizim şansımız olduğunu hayal ediyorum,
mücadeleye, hayatın verme tarafında yer alarak tekrar
katılmak için bir şans.”

The MOON: Pek çok yerli kültür, törenlerle ve minnettarlığımızı ifade ederek ölülerimize olan borcumuzu ödediğimizi söylüyorlar ve bazı teknolojilerin, borçlarının ödenmesi için yapılması gerekenler açısından aşırı maliyetli olduğunu söylüyorlar. Bunun hakkında nasıl hissediyorsun?

Jenkinson: Bununla ilgili hislerim konuyla alakasız, ama kesinlikle katılıyorum. Yaşam şeklimizin psikolojik, ekolojik ve ruhsal ağırlığı hiçbir şekilde sürdürülemez. Elbette, sonuçlar şimdi üzerimize geliyor. Önceki nesiller gelecekte çaldı. Bu başka türlü söylenemez. Yaptıkları şeyin bu olduğunu mutlaka bildiklerini söylemiyorum, ancak Platon'un söylediği gibi, "Yasayı bilmemek bir savunma değildir, çünkü eğer öyle olsaydı, herkes bunu savunurdu."

Hırsızlığımızın hakikatı başkalarınca gözle görülebiliyor ve eğer öğrenmek isteseydik biz de görebilirdik. Ama bunu öğrenmek istediğimize dair çok fazla kanıt yok. Şimdi, öğrenmek istesek de istemesek de görmek zorunda kalıyoruz. Ekolojik ve ruhsal olarak, teknolojinin

kendisi çok maliyetli. Banliyöler çok maliyetli. Seninle konuştuğum makine çok maliyetli. Bilgisayarlar, cep telefonları, bloglar, internet; hepsi çok maliyetli.

The MOON: Kültürümüzün bireysellik ve kahramanlık vurgusuna itiraz ediyorsunuz ki bu vurgu ölümle olan "savaşımızı" tanımlama biçimimizi bozuyor. Bize bundan biraz daha bahseder misiniz?

Jenkinson: Bir şeyleri merak etmenin en sevdiğim yollarından biri açıklama yapmak yerine soru sormaktır. Bu yüzden kahramanlık hakkında basit bir soru soracağım. Hangi kültürün kahramanlara ihtiyacı var? Hangi insanların kahramanlara ihtiyacı var? Kahramanlara ihtiyaç duyulduğu fikri nereden geliyor? Birinin hiç yapılmamış bir şeyi yapmak, hiç görülmemiş olanı görmek ve hiç kazanılmamış olanı kazanmak için herkesten üstün olabileceği fikri nereden geliyor?

“ Benim düşünce tarzıma göre sıradan olmak istediğin yerde olmaktır, kısa bir süreliğine dünyanın küçük bir köşesinde yer alma fırsatı buluyorsunuz. ”

Herkesin kahramanlara ihtiyacı olduğu varsayımı, travmatize olmuş benliğini tanımak istemeyen bir tür travmadır. Başka bir deyişle, sıradan olmanın nesi yanlış? En son kontrol ettiğimde sıradanlık, dağın zirvesi kadar Tanrıların veya Tanrı'nın bir yaratılışıydı. Yine de sıradanlık kesinlikle hiç dikkat çekmez. Çocuğunuz okulda sıradan olarak tanımlanıyorsa, bu hiç iyi değildir. Yazdığınız son kitap sıradan olarak tanımlanıyorsa, bundan daha büyük bir kötöleme yoktur. Ama benim düşünce tarzıma göre sıradan olmak istediğin yerde olmaktır, çünkü bu hem ayaklarının yere sağlam bastığını hem de bastığın yeri biliyorsun demektir. Ve bunda ne aptalca ne de hayali hiçbir şey yok. Kısa bir süreliğine dünyanın küçük bir köşesinde yer alma fırsatı buluyorsunuz. Olabildiğince sıradan. Ve bunu yapabilmek büyük bir ayrıcalık. Ve ne tür bir ayrıcalık olduğunu anlayacak kadar uzun yaşamak. Bunun için

kahramanlara ihtiyacın yok. Kahramanlar, görebildiğim kadarıyla sizi sıradan bir hayat yaşayabilmekten uzaklaştırıyor. Kahramanlar sıradanlığı utanca boğarlar.

Ve bireycilik batılı ruhunda bir tür çürüktür. Ben böyle ifade ederdim. Bireycilik, bir zamanlar yaşayan bir kültürden, üstü başı dökülen giysilerden geriye kalan tek şeydir. Bireycilik, dünyadaki diğer insanlarla aynı zamanda birlikte yaşamının ne anlama geldiğine dair anlayışınız kaybolduğunda sahip olduğunuz şeydir. Bireycilik, kendisini artık bir kültür olarak tanımayan bir kültürün ölüm şarkısıdır. Ben bundan bahsederdim.

Ölüm açısından, kahramanlık hakkındaki tüm bu konuşmalar, bizim kaçınma stratejimizin bir parçasıdır. Ölüme karşı savaşı kazanırsan, ertesi gün ne olur? Cevap, ölümünüze bir adım daha yaklaşmış olursunuz [gülüşmeler]. Tanrı aşkına, eğer ölümü düşmanınıza çevirirseniz, kazanmak neye benzer? İstediyin buysa ölüm her seferinde kazanacak. Daha da kötüye gidecek. Şu anda oturduğunuz odada etrafınıza bakın. Sizin için önemli olan küçük bir hatıra seçin. Birini seçebiliyor musunuz?

The MOON: Evet oğullarımın iki resmi var.

Jenkinson: Tamam, durum şu. Bu resimler sizden daha uzun süre yaşayacak ve muhtemelen oğullarınızdan da daha uzun süre dayanacak. Bunu sineye çekmek neredeyse imkansız mı? Üzerinde biraz mürekkep olan bir kağıt parçası sizden nasıl daha uzun süre var olabilir? Fakat olacak. Yani meselenin her zaman kimin kazanacağı olduğunu düşünürseniz her seferinde kaybedersiniz. Ancak, günlük kaygılarınızdan kafanızı kaldıracak kadar uzun yaşarsanız ve sizi çevreleyen şeylerin neredeyse hepsinin sizden daha uzun süre kalacağını fark ederseniz, en azından bunun farkına varacak kadar uzun süre dayandınız demektir. Bu farkındalığa göre, artık buradan ayrılışınıza ağıt yakma zorunluluğunuz kalmadı. Başka bir deyişle, değer verdiğiniz şeyin sonunu görme istekliliğiniz ve yeteneğiniz, size onu sevme yeteneği ve cesaretini veren şeydir. Ve değer verdiğiniz şeyin sonunu görene kadar, ona değer verdiğinizizi sanmıyorum. Var gücünüzle ona tutunuyor olabilirsiniz, ama ona değer vermiyorsunuz. Sevdiğiniz şeyin sonunu görene kadar, muhtemelen onu sevmiyorsunuzdur. Bu, bugün için yararlı önerim.

Çeviri: Kaan Bingöl - Düzenleme: Filiz Telek, Kivanç Çubukçu - Aralık 2020, İstanbul

Stephen Jenkinson Hakkında

Harvard Üniversitesi'nden teoloji alanında yüksek lisans derecesi ve Toronto Üniversitesi'nden sosyal hizmet alanında yüksek lisans derecesi alan Stephen Jenkinson, birkaç yıl boyunca Kanada'nın Toronto şehrindeki büyük bir hastanede palyatif bakım departmanında danışmanlık hizmetleri direktörlüğünü yaptı ve burada hastalarının çoğunun ve yakınlarının ölüm döşeğine getirdiği derin "ölüm fobisi" ve "yas cehaleti" ile karşılaştı. Bu çalışma, Jenkinson'ı "hayatlarındaki diğer önemli yaşam olaylarına katıldıkları gibi ölümlerine de duygusal olarak katılma" konusunda özgür olabilmeleri için, insanları ölümlerine varmadan çok önce ölüme hazırlanmaya cesaretlendirmek için motive etti.

2010 yılında Jenkinson, Ontario, Kanada'daki Ottawa Vadisi'ndeki çiftliğinde Orphan Wisdom School'u (Kimsesizler Bilgelik Okulu) kurdu. Okul, "derin yaşama ve insan kültürü oluşturma" becerilerinde deneyimsel öğrenme sağlıyor. Jenkinson, modern insanların "en çok muzdarip olduğu şeyin kültürel başarısızlık olduğuna inanıyor: Atalarla ve derin aile öyküsü ile ilgili hafıza kaybı, hayali veya sahte geçiş törenleri, birbirimizle veya çevremizdeki dünyayla veya ölümlerimizle ya da geçmişimizle nasıl yaşayacağımız konusunda öğrenim olmaması. "

Jenkinson ve çalışmaları, Tim Wilson tarafından yönetilen ve 2008'de gösterime giren [Griefwalker](#) adlı bir belgeselin odak noktasıdır. Filmde, Jenkinson'ı doktorlar ve hemşirelerle eğitim seanslarında, ölmekte olan insanlar ve aileleri ile danışmanlık seanslarında ve filmin yönetmeni ile genellikle açık sözlü ve derin düşünceli görüşmeler içinde izleriz. Bir çiftçi, kürk avcısı ve kano üreticisi olarak yaşamına göz atarız. Jenkinson mevsimlerle ve doğanın diğer gereksinimleriyle basit ve uyum içinde yaşamaya çalışıyor. Bu sınırlar dahilinde yaşamayı reddetmek, çağdaş Batılılar için ölümü bu kadar zorlaştıran şeyin bir parçasıdır; ölüme ilişkin hiçbir tecrübemiz yok. Çevremizden duyduğumuz her şeyin aksine, Jenkinson bize "Ölümün bir armağan olduğunu" hatırlatıyor. "Her bir gününüzü değerli kılan şey günlerinizin sayılı olmasıdır. "

Stephen birkaç kitabın yazarıdır. 2015 [Die Wise: A Manifesto for Sanity and Soul](#) adlı kitabı, Budizm'in yanı sıra yerli halklardan alınan bilgelikle ölümü kabule yönelik yaklaşımını anlatıyor. [Come of Age: The Case for Elderhood in a Time of Trouble](#) (2018), gezegenimiz ve yaşayan türleri için sorumlu görevliler olarak hizmet vermeye istekli yeni nesil yaşlılar için çağrıda bulunuyor. [How It All Could Be](#) (2009), Griefwalker'ın gösterimlerinin ardından sıkça sorulan sorulara yanıt olarak oluşturuldu. Kısmen çalışma kitabı, biraz meditasyon olan kitap iyi ölmenin ne olabileceğine ve ölmenin hepimizden ne istediğine dair daha derin bir araştırma ile filmi takviye ediyor. [Money and the Soul's Desires](#) (2002), "Para bize ne yapar; gücü nedir? Ruh ve kalp meseleleriyle uzlaştırılabilir mi?" Son olarak, Jenkinson'ın ölüm ve keder üzerine öğretileri bir sesli kitapta kaydedildi: [Angel and Executioner: Grief and the Love of Life](#) (2010).